

Z prawnej problematyki gruntów rolnych z drzewami i gruntów leśnych jako składników gospodarstwa rolnego

W skład gospodarstwa rolnego mogą wchodzić grunty rolne z drzewami będącymi co do zasady jego częścią składową², a także grunty leśne. Według bowiem definicji zawartej w art. 55³ kc. za gospodarstwo rolne uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego³. Jeżeli chodzi o grunty leśne, to mogą to być nieruchomości uznane za las albo nieruchomości z drzewostanem, które nie mają takiego charakteru. W świetle przepisów lasem jest – co do zasady – obszar o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym lub przejściowo jej pozbawiony, np. przeznaczony do produkcji leśnej⁴.

B. Wierzbowski wskazuje, iż „działalność rolnicza w tradycyjny sposób była powiązana z gospodarką leśną. Znajduje to między innymi swój prawny wyraz w definicji gospodarstwa rolnego, zawartej w art. 55³ kc. Niemniej jednak w większości przepisów prawnych poświęconych problematyce granicznej między działalnością rolniczą a leśną, przeprowadza się wyraźną dystynkcję między pojęciami „grunt rolny” i „grunty leśne”⁵.

Od wielu lat producenci rolni są zachęceni do przeznaczania gruntów rolnych o słabej jakości do zalesiania, co związane jest z finansowaniem unijnym. W li-

1 Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

2 Artykuł 279 kc. zawiera przykład odstępstwa od zasady *superficies solo cedit*. Z przepisu wynika, że budynki i inne urządzenia trwale z gruntem związane, a także drzewa nie należą do części składowych gruntu („Budynki i inne urządzenia wzniesione przez rolniczą spółdzielnię produkcyjną na gruncie stanowiącym wkład gruntowy stają się jej własnością. To samo dotyczy drzew i innych roślin zasadzonych lub zasianych przez spółdzielnię”).

3 Zob. M. Zalewski, Grunty leśne jako składnik gospodarstwa rolnego, „St.lur.Torun” 2009, nr 1, s. 42 i nn.; B. Rakoczy, Wprowadzenie do prawa leśnego, (w:) B. Rakoczy (red.), Wybrane problemy prawa leśnego, Warszawa 2011, s. 9 i n.

4 Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 788 ze zm. Szerzej R. Stec, Gospodarka leśna w Polsce – uwarunkowania prawno – organizacyjne, (w:) Prawo rolne, P. Czechowski (red.), Warszawa 2015, s. 497 i nn.

5 Tak B. Wierzbowski, Prawo leśne, (w:) Prawo rolne, A. Stelmachowski (red.), Warszawa 2005, s. 491 i nn.

teraturze podkreśla się walor wielofunkcyjności lasu, począwszy od pozytywnego wpływu na środowisko, powietrze⁶, zdrowie człowieka, dostarczania surowca niezbędnego do wszelkiej działalności człowieka (budownictwo, urządzenie wnętrz) aż po wytwarzanie energii, harmonię i piękno krajobrazu⁷. Bycie właścicielem lasu, gruntów zadrzewionych czy gruntów rolnych z drzewami łączy się jednak z obowiązkami i prawami określonymi w przepisach prawnych, np. uzyskaniem zezwolenia na usunięcie drzewa, zasadami utrzymania lasów czy ochroną jakościową i ilościową gruntów leśnych. Problematyka dotycząca lasów i drzew na gruntach rolnych uregulowana jest w wielu aktach prawnych. Przede wszystkim wspomnieć należy o ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach, ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych⁸, aktach prawnych dotyczących zalesiania gruntów rolnych (np. rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013⁹), ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁰, ustawie z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym¹¹.

Celem artykułu jest wskazanie oraz ocena regulacji prawnych określających prawa i obowiązki właściciela gruntów rolnych z drzewami i gruntów leśnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego w kontekście prowadzonej działalności w tymże gospodarstwie oraz ochrony środowiska. Problematyka jest szeroka. Dlatego rozważania będą się koncentrowały na zalesianiu gruntów rolnych (w tym możliwości kontynuacji premii zalesieniowej przez nabywcę w przypadku zmiany właściciela), zasadach gospodarki leśnej, tematyce zezwoleń na usuwanie drzew oraz wybranych regulacjach poruszających tematykę drzew na gruntach rolnych.

1. Pojęcie gruntów leśnych

Według § 68 Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków¹² grunty leśne dzielą się na: 1) lasy – oznaczone symbolem Ls; 2) grunty zadrzewione i zakrze-

6 „Do drzew dostarczających największe ilości tlenu należą: buk pospolity (1,1 kg), klon (1,1 kg), wierzba krucha i dąb (0,8 kg), lipa i jesion (0,7 kg). Jedno drzewo produkuje w ciągu roku tyle tlenu, ile zużywa człowiek w ciągu 2 lat życia. Poza tym drzewa pochłaniają i neutralizują substancje toksyczne, takie jak: dwutlenek węgla, dwutlenek siarki oraz metale ciężkie (ołów, kadm, miedź, cynk).” Tak, <https://pytamy.pl/title,ile-dwutlenku-wegla-pochlania-jedno-drzewo,pytanie.html?smclgnzlticid=51a680> [Data odczytu: 15 grudnia 2017]. Zob. też np. M. Górny, *Rola zadrzewień w krajobrazie rolniczym*, (w:) U. Sołtysiak (red.), *Rolnictwo ekologiczne. Od teorii do praktyki*, Warszawa 1993, s. 124-130.

7 Tak G.M. Flick, *Z prawnej ochrony lasów we Włoszech*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2014, nr 1, s. 230 i nn.

8 Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1161.

9 Dz.U. z 2009 r. Nr 48, poz. 390 ze zm.

10 Dz.U. z 2016 r. poz. 2134.

11 Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1821.

12 Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1034 ze zm.

wione – oznaczone symbolem Lz¹³. Art. 3 ustawy o lasach określa, że lasem w rozumieniu ustawy jest grunt: 1) o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami i krzewami oraz runem leśnym lub przejściowo jej pozbawiony: a) przeznaczony do produkcji leśnej lub b) stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo c) wpisany do rejestru zabytków; 2) związany z gospodarką leśną¹⁴, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne. Zdaniem W. Radeckiego, ustawa wprowadza kilka kryteriów uznawania gruntu za las: przyrodnicze, przestrzenne, przeznaczenia oraz związane z gospodarką leśną¹⁵.

Jak zostało podkreślone, w skład gospodarstw rolnych mogą wchodzić zarówno grunty leśne o obszarze np. 0,09 ha, które nie są lasem w świetle ustawy o lasach, jak i te, które są lasem w świetle tego aktu prawnego. Według załącznika do rozporządzenia z dnia 29 marca 2001 r. gruntami zadrzewionymi i zakrzewionymi są grunty porośnięte roślinnością leśną, których pole powierzchni jest mniejsze niż 0,1000 ha, a także: np. tereny torfowisk pokrytych częściowo kępami krzewów i drzew karłowatych, grunty porośnięte wikliną w stanie naturalnym oraz krzewiastymi formami wierzb w dolinach rzek i obniżeniach terenu, skupiska drzew i krzewów mające charakter parku, ale niewyposażone w urządzenia i budowle służące rekreacji i wypoczynkowi.

Definicja gruntów leśnych występuje również w ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Mianowicie w świetle tego aktu prawnego gruntami leśnymi, w rozumieniu ustawy, są grunty: 1) określone jako lasy w przepisach o lasach; 2) zrekultywowane dla potrzeb gospodarki leśnej; 3) pod drogami dojazdowymi do gruntów leśnych. Zakres tej definicji jest trochę inny niż tej, która występuje w rozporządzeniu z dnia 29 marca 2001 r. To ostatnie za grunty leśne uznaje także grunty zadrzewione i zakrzewione, natomiast o tych gruntach nie wspomina ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

W aspekcie prowadzonej działalności w gospodarstwie rolnym istotne jest rozróżnienie pomiędzy lasem a plantacją. Wojewódzki Sąd Administracyjny z siedzibą w Gdańsku w orzeczeniu z dnia 29 października 2008 r.¹⁶ doszedł mianowicie do wniosku, że „plantacją drzew jest specjalna uprawa, w której sadi się sadzonki

13 Zob. załącznik nr 6 do rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 r.

14 Gospodarka leśna – działalność leśna w zakresie urządzania, ochrony i zagospodarowania lasu, utrzymania i powiększania zasobów i upraw leśnych, gospodarowania zwierzyną, pozyskiwania – z wyjątkiem skupu – drewna, żywicy, choinek, karpiny, kory, igliwia, zwierzyny oraz płodów runa leśnego, a także sprzedaż tych produktów oraz realizacja pozaprodukcyjnych funkcji lasu (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o lasach).

15 W. Radecki, Ustawa o lasach. Komentarz, Warszawa 2009, s. 25 i nn.

16 II SA/Gd 473/08, Legalis Numer 256803.

drzew w celu uzyskania surowca drzewnego lub drzew do sprzedaży. Na plantacji stwarza się uprawianym drzewom optymalne warunki rozwoju przez zapewnienie właściwych warunków glebowych, przestrzeni życiowej i stosowanie intensywnych zabiegów pielęgnacyjnych. Plantacja, w przeciwieństwie do lasu, który pełni funkcje produkcyjne, ochronne i społeczne oraz odznacza się trwałością, ma charakter jednofunkcyjny, nastawiony na jak największą produkcję i krótkotrwałe użytkowanie”. Sąd podkreślił w tym wyroku funkcje produkcyjne, ochronne i społeczne lasu, które odznaczają się trwałością.

2. Prawa i obowiązki producenta rolnego – beneficjenta premii na zalesianie gruntów. Przekwalifikowanie zalesionego gruntu rolnego na grunt leśny

Art. 14 ustawy o lasach wskazuje, że do zalesienia mogą być przeznaczone nieużytki, grunty rolne nieprzydatne do produkcji rolnej i grunty rolne nieużytkowane rolniczo oraz inne nadające się do zalesienia¹⁷. Zalesianie łączy się jednak z kosztami i w przypadku gruntów rolnych utratą dochodów z działalności rolniczej prowadzonej na tej nieruchomości. Dlatego, aby z jednej strony wspierać ochronę środowiska, a z drugiej sytuację finansową producentów rolnych, ustawodawcy polski i unijny¹⁸ starają się wspomagać proces zalesiania gruntów poprzez wprowadzenie instrumentów finansowych zachęcających do przeznaczania gruntów pod uprawy leśne. Już w okresie przedakcesyjnym została uchwalona ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczaniu gruntów rolnych do zalesienia¹⁹. W jej świetle grunt rolny, będący częścią gospodarstwa rolnego lub stanowiący jego całość, mógł być przeznaczony do zalesienia, jeżeli spełniał co najmniej jeden z niżej wymienionych warunków: był gruntem klasy VIz, VI i V, a także klasy IV, jeżeli jego powierzchnia w łącznej powierzchni gruntu przeznaczonego do zalesienia nie przekracza 10%; położonym na stoku o średnim nachyleniu powyżej 15%; zdegradowanym w rozumieniu ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (i jeżeli jest przewidziany do zalesienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu) i spełnione zostały inne przesłanki wskazane w ustawie.

Czynnikiem zachęcającym do przeznaczania gruntów rolnych do zalesiania był ekwiwalent za wyłączenie gruntu z upraw rolnych i prowadzenie uprawy leśnej. Jednocześnie nieprzestrzeganie zasad wynikających z regulacji prawnych mogło negatywnie wpłynąć na sytuację finansową producenta rolnego. Mianowicie w przy-

17 Szerzej zob. J. Bieluk, K. Leśkiewicz, Komentarz do ustawy o lasach, Warszawa 2017, s. 71 i n. Zob. też M. Zalewski, Zalesienie gruntu rolnego. Aspekty prawne, „Prawo i Środowisko” 2000, nr 2, s. 44 i n.

18 E. Tomkiewicz, Zalesianie gruntów rolnych w prawie wspólnotowym, „Przegląd Prawa Europejskiego” 1999, nr 1, s. 72 i nn.

19 Dz.U. z 2001 r. Nr 73, poz. 764 ze zm.

padku zniszczenia uprawy leśnej w wyniku celowego działania właściciela gruntu starosta wydaje decyzję administracyjną o wstrzymaniu wypłaty ekwiwalentu oraz nakazuje zwrot kosztów nie tylko sadzonek, ale także sporządzenia planu zalesienia i pobranego ekwiwalentu wraz z odsetkami ustawowymi (art. 7).

W świetle tej ustawy powstał problem kontynuacji zarówno obowiązków, jak i praw związanych z zalesieniem przez nabywcę gruntów rolnych. Dalsze pobieranie środków finansowych jest bardzo istotne, gdyż przeznaczenie gruntu do zalesienia przez poprzednika, pozbawia osobę nabywcy dochodów z tej nieruchomości rolnej. Dodany na mocy nowelizacji, która weszła w życie 2 kwietnia 2003 r.²⁰, ust. 6a w art. 7 określa, że w przypadku sprzedaży gruntu, na którym znajduje się uprawa leśna, obowiązki związane z prowadzeniem uprawy leśnej oraz ekwiwalent przechodzą na nabywcę gruntu. Przekazania tych praw i obowiązków dokonuje starosta w drodze decyzji administracyjnej. Co więcej, art. 11 określa, że uprawnienie do ekwiwalentu można nabyć w drodze spadkobrania. Korzystanie z nabytych w ten sposób uprawnień jest kontynuowane w ramach ustalonego terminu 20 lat.

Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 5 lipca 2007 r.²¹ stwierdził, że „przepisy art. 7 ust. 6a ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia ograniczyły następstwo prawne wyłącznie do następstwa prawnego z tytułu sprzedaży gruntu, zaś art. 11 ust. 1 omawianej ustawy dokonał rozszerzenia na następstwo prawne z tytułu spadkobrania”. W tym kontekście powstał problem kontynuacji obowiązków i praw związanych z zalesianiem w aspekcie umowy darowizny. Takie rozwiązanie różnicujące skutki prawne w zależności od tego, czy nabycie nastąpiło na podstawie umowy sprzedaży czy darowizny wydaje się nieuzasadnione i nie jest korzystne w aspekcie prowadzonej działalności przez następcę. Należy także podkreślić, że w stosunkach wiejskich z reguły przeniesienie własności gruntów następuje w oparciu o umowę darowizny.

Dlatego słusznie Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 grudnia 2014 r.²² orzekł, że „Art. 7 ust. 6a ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia w zakresie, w jakim nie przewiduje – od wejścia w życie ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia – przejścia na nabywcę w drodze innej czynności prawnej niż sprzedaż gruntu obowiązków związanych z prowadzeniem uprawy leśnej oraz ekwiwalentu za wyłączenie gruntu z upraw rolnych i prowadzenie uprawy leśnej, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. Natomiast zdaniem Trybunału Konstytucyjnego art. 11 ust. 1 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji

20 Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia oraz ustawy Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2003 r. Nr 46, poz. 392).

21 II OSK 1012/06, nr 362053.

22 K 46/13, Legalis nr 1145435.

tucji. W uzasadnieniu Trybunał ocenił, że „przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie i pominięcie w art. 7 ust. 6a ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. innych czynności prawnych, których skutkiem jest przejście własności uprawy leśnej założonej na podstawie tej ustawy, nie ma racjonalnego uzasadnienia. Nie służy realizacji celu ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r., a wręcz ten cel niweczy, gdyż może przyczyniać się do likwidacji upraw leśnych (na podstawie art. 13 ust. 2 ustawy o lasach zmiana lasu na użytek rolny jest dopuszczalna w wypadkach szczególnie uzasadnionych potrzeb właścicieli lasów), jeśli przejście własności nastąpiło na podstawie innej umowy niż sprzedaż, wskutek czego na nabywcę nie przeszło prawo do ekwiwalentu i uznał on, że bez rekompensaty nie stać go na dalsze prowadzenie uprawy leśnej”²³. Natomiast w wyroku z dnia 29 czerwca 2016 r. Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie²⁴ orzekł, że: „Uprawnionym do ekwiwalentu, jako prawa majątkowego ściśle związanego z zalesianym gruntem, jest każdorazowy właściciel tego gruntu, a więc również i jego nabywca (w drodze czynności cywilnoprawnej lub spadkobrania), przez okres, co do zasady nie dłuższy, niż 20 lat”.

Po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej, problematyka zalesiania została uregulowana w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na zalesianie gruntów rolnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich²⁵. Według tego aktu prawnego płatność na zalesianie była udzielana producentowi rolnemu będącemu osobą fizyczną albo spółdzielnią produkcji rolnej, który zobowiązał się do m.in.: zalesienia działek rolnych, na których do dnia złożenia wniosku o przyznanie płatności była prowadzona działalność rolnicza, pielęgnacji założonej uprawy leśnej przez okres 5 lat od dnia wykonania zalesienia – zgodnie z planem zalesienia; prowadzenia założonej uprawy leśnej przez okres 20 lat od dnia uzyskania pierwszej płatności na zalesianie.

Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 17 lutego 2011 r.²⁶ orzekł, że „Ustalanie obszaru upraw, dla których przyznawana jest płatność rolna, w tym na zalesianie gruntów rolnych, nie następuje na podstawie danych zawartych w ewidencjach i rejestrach, lecz przede wszystkim na podstawie kontroli na miejscu, a w szczególności fizycznej inspekcji działek co do rzeczywistego obszaru zgłoszonych upraw. Znaczenie dla ustalenia płatności pomocowej ma rzeczywisty obszar gruntu rolnego, na którym jest prowadzona określona uprawa”.

W kolejnym rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie grun-

23 K 46/13, Legalis nr 1145435.

24 II GSK 163/15, Lex nr 2083079.

25 Dz.U. z 2004 r. Nr 187, poz. 1929 ze zm.

26 II GSK 251/10, Lex nr 1071111.

tów innych niż rolne”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013²⁷ pomoc na zalesianie przyznawana była nie tylko do gruntów rolnych, ale także innych niż rolne. Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 maja 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w ramach działania „Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020²⁸. Pomoc jest przyznawana rolnikowi, który zobowiązał się do m.in. wykonania zalesienia gruntu zgodnie z wymogami planu zalesienia, o którym mowa w art. 35 ust. 5 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach. W świetle tej ustawy nadleśniczy, na wniosek właściciela gruntu przeznaczonego do zalesienia, sporządza plan zalesienia i potwierdza wykonanie go zgodnie z planem zalesienia w przypadku zalesienia objętego przepisami o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków unijnych. Producent rolny może otrzymać wsparcie na zalesienie, premię pielęgnacyjną (stanowiącą zryczałtowaną płatność z tytułu poniesionych kosztów pielęgnacji wykonanego zalesienia lub gruntu z sukcesją naturalną), a także premię zalesieniową (stanowiącą zryczałtowaną płatność z tytułu pokrycia kosztów utraconych dochodów z działalności rolniczej).

Producent rolny, decydując się na zalesienie gruntów rolnych, musi w czasie realizacji programu spełnić szereg wymagań. Przykładowo, zalesienie wykonuje się przy użyciu sadzonek drzew i krzewów gatunków rodzimych, liczbą sadzonek drzew na hektar określoną w załącznikach nr 1 i 2 do rozporządzenia, musi być ono zrealizowane zgodnie z zasadami określonymi w przepisach unijnych (m.in. art. 6 lit. d ppkt ii rozporządzeniem delegowanego Komisji (UE) nr 807/2014 z dnia 11 marca 2014 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Zalesienie musi zostać wykonane w odległości co najmniej 2 m od granicy sąsiedniego gruntu stanowiącego własność innego podmiotu. Natomiast piąta premia pielęgnacyjna oraz piąta premia zalesieniowa są wypłacane po uprzednim przekwalifikowaniu zalesionego gruntu na grunt leśny, dokonywanym w formie decyzji wydanej przez starostę właściwego ze względu na położenie gruntów objętych zalesieniem²⁹ albo w wyniku modernizacji ewidencji gruntów i budynków.

Jednocześnie brak spełniania przez beneficjenta przesłanek określonych w przepisach może skutkować zwróceniem pomocy w pełnej wysokości za cały okres jej pobierania. Ma to miejsce wtedy, kiedy np. grunt, na którym zostało wykonane zalesienie lub grunt z sukcesją naturalną, nie został przekwalifikowany w wymaganym

27 Dz.U. z 2009 r. Nr 48, poz. 390 ze zm.

28 Dz.U. z 2015 r. poz. 655 ze zm.

29 Zob. też np. C. Kociński, Postępowanie przy przekwalifikowaniu gruntu rolnego na leśny, „Nowe Zeszyty Samorządowe” 2010, nr 5, s. 85 i nn.

terminie na grunt leśny z uwagi na negatywną ocenę udatności zalesienia na tych gruntach; zalesienie na gruncie objętym zobowiązaniem zostało zlikwidowane przed upływem okresu objętego tym zobowiązaniem.

Rozporządzenie porusza także skutki wpływu przeniesienia w wyniku umowy sprzedaży lub innej umowy własności gruntów objętych zobowiązaniem podjętym przez rolnika, które nastąpiło po doręczeniu decyzji w sprawie o przyznanie pierwszej premii pielęgnacyjnej lub pierwszej premii zalesieniowej. Nowemu właścicielowi tych gruntów mogą być przyznane odpowiednio kolejne premie pielęgnacyjne lub premie zalesieniowe, jeżeli są spełnione warunki określone w art. 43 ust. 2 ustawy.

Warto podkreślić, że ustawodawca uwzględnił również w innych aktach prawnych, iż producenci rolni przekazują grunty rolne na zalesianie i z tego tytułu nie powinni być wyłączeni, np. z ubezpieczenia KRUS. Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników³⁰ wskazuje, że pod pojęciem rolnika rozumie się pełnoletnią osobę fizyczną, zamieszkuje ją i prowadzącą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej osobiście i na własny rachunek działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym, w tym również w ramach grupy producentów rolnych, a także osobę, która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia. Jest to niezmiernie istotne w aspekcie ciągłości ubezpieczenia w KRUS.

Należy też wspomnieć, że według ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych starosta ze względu na ochronę gleb przed erozją i ruchami masowymi ziemi może, w drodze decyzji, nakazać właścicielowi gruntów rolnych zalesienie, zadrzewienie lub zakrzewienie gruntów lub założenie na nich trwałych użytków zielonych. Właścicielowi gruntów przysługuje wtedy zwrot kosztów zakupu niezbędnych nasion i sadzonek ze środków budżetu województwa (art. 15 ustawy). Poza tym ustawodawca stara się zabezpieczyć sytuację finansową producenta rolnego. Mianowicie jeżeli wykonanie powyższego nakazu spowoduje szkody wynikające ze zmniejszenia produkcji roślinnej, właścicielowi gruntów przysługuje odszkodowanie ze środków budżetu województwa, wypłacane przez okres 10 lat³¹.

Producenci rolni będący właścicielami lasów muszą przestrzegać obowiązków wynikających z ustawy o lasach³². Przykładowo, art. 8 wskazuje, że gospodarkę leśną prowadzi się według powszechnej ochrony lasów. Zdaniem W. Radeckiego, obowiązek powszechnej ochrony lasów polega na „kształtowaniu równowagi w ekosystemach leśnych oraz podnoszeniu naturalnej odporności drzewostanów”

30 Tekst jedn. Dz.U. z 2016 poz. 277 ze zm.

31 J. Bieluk, D. Łobos-Kotowska, Komentarz do ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, Warszawa 2015.

32 J. Pakuła, Wybrane problemy prawa leśnego, (w:) Wybrane problemy prawa leśnego, B. Rakoczy (red.), Warszawa 2011, Lex/el.

i jest on realizowany w trzech kierunkach, mianowicie: zapobieganiu pożarom leśnym, wykrywaniu i zwalczaniu organizmów szkodliwych, ochrony gleb i wód leśnych (art. 9 ustawy o lasach)³³. B. Rakoczy podkreśla natomiast, że gospodarka leśna powinna uwzględniać, iż każdy las jest objęty ochroną, w tym każdy element tego lasu i każdy obszar. Ochrona ta ma charakter zróżnicowany, w zależności chociażby od rodzaju terenu czy lasu³⁴.

Artykuł 13 ustawy o lasach stwierdza, że właściciele lasów są obowiązani do trwałego utrzymywania lasów i zapewnienia ciągłości ich użytkowania, a w szczególności do zachowania w lasach roślinności leśnej (upraw leśnych) oraz naturalnych bagien i torfowisk; ponownego wprowadzania roślinności leśnej (upraw leśnych) w lasach w okresie do 5 lat od usunięcia drzewostanu; pielęgnowania i ochrony lasu, w tym również ochrony przeciwpożarowej. Ustawa stanowi także, że w celu zapewnienia powszechnej ochrony lasów właściciele lasów są obowiązani do kształtowania równowagi w ekosystemach leśnych, podnoszenia naturalnej odporności drzewostanów, a w szczególności do m.in. wykonywania zabiegów profilaktycznych i ochronnych zapobiegających powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożarów; zapobiegania, wykrywania i zwalczania nadmiernie pojawiających i rozprzestrzeniających się organizmów szkodliwych; ochrony gleby i wód leśnych³⁵.

Dla niektórych producentów rolnych będących właścicielami lasów czasami istotne jest pozyskiwanie drewna w celu jego sprzedaży. Ustawa o lasach stanowi, że dopuszczalne jest to w granicach nieprzekraczających możliwości produkcyjnych lasu. Warto nawiązać w tym aspekcie do Wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 czerwca 2003 r.³⁶ „Trudna sytuacja finansowa właściciela lasu i potrzeba zakupu ciągnika rolniczego nie może stanowić podstawy do wydania zezwolenia na usunięcie drzew przez zrab zupełny, gdy takowy jest niedopuszczalny w myśl przepisów ustawy o lasach”. W uzasadnieniu wyroku sąd podkreślił m.in., że: „Obowiązek racjonalnego użytkowania lasów w sposób trwale zapewniający optymalną realizację wszystkich jego funkcji, realizowany jest m.in. przez pozyskiwanie drewna w granicach nieprzekraczających możliwości produkcyjnych lasu (art. 13 ust. 1 pkt 5 lit. a cyt. ustawy)”³⁷.

Z punktu widzenia prowadzonej działalności rolniczej interesujące zagadnienie stanowi zmiana lasu na użytek rolny. Jest ona dopuszczalna w przypadkach szczególnie uzasadnionych potrzeb właścicieli lasów. Podjęcie takiego działania w stosunku do lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa musi być poprzedzone wydaniem decyzji przez starostę na wniosek właściciela lasu. W związku z tym, że

33 W. Radecki, *Ustawa o lasach...*, *op. cit.*, s. 48 i nn.

34 B. Rakoczy, *Ustawa o lasach. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 54 i nn.

35 J. Pakuła, *Wybrane problemy prawa leśnego*, *op. cit.*

36 II SA 3717/01, *Legalis* nr 95446.

37 II SA 3717/01, *Legalis* nr 95446.

interpretacja przesłanki „szczególnie uzasadnionych potrzeb właścicieli lasów” budzi wątpliwości, odnotować należy bogate orzecznictwo w tym zakresie. Przykładowo, Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w orzeczeniu z dnia 29 czerwca 2011 r. doszedł do wniosku w uzasadnieniu³⁸, że „pojęcie «szczególnie uzasadnionych potrzeb» użyte w przepisie art. 13 ust. 2 ustawy z 1991 r. o lasach nie zostało w ustawie wyjaśnione. Organ, wydając decyzję, która oparta jest na uznaniu administracyjnym, winien po uprzednim wyczerpującym zgromadzeniu materiału dowodowego dokonać jego starannej oceny i szczegółowo wyważyć potrzeby właściciela lasu w kontekście oceny, czy mają one charakter «szczególnie uzasadniony», przemawiający za zmianą przeznaczenia lasu»³⁹. Natomiast w wyroku z dnia 24 lipca 2012 r.⁴⁰ Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku orzekł, że: „Za «szczególnie uzasadnione potrzeby właściciela lasu», o których mowa w art. 13 ust. 2 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, mogą być uznane tylko takie wyjątkowe, kwalifikowane okoliczności, które w sytuacji konkretnego właściciela lasu przeważają nad zasadą ochrony i trwałości utrzymania terenu leśnego”.

Producenci rolni będący właścicielami gruntów leśnych muszą przestrzegać przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Ochrona gruntów leśnych polega na m.in. ograniczaniu przeznaczania ich na cele nieleśne lub nierolnicze; zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów leśnych oraz szkodom w drzewostanach i produkcji leśnej, powstającym wskutek działalności nieleśnej i ruchów masowych ziemi; poprawianiu ich wartości użytkowej oraz zapobieganiu obniżania ich produktywności.

3. Zezwolenie na usunięcie pojedynczych drzew z gruntu rolnego

W skład gospodarstwa rolnego mogą wchodzić, prócz gruntów leśnych, także grunty rolne z drzewami. Dość często występuje sytuacja, że producent rolny chciałby usunąć drzewo z uwagi na budowę czy rozbudowę budynków gospodarczych. W takiej sytuacji zachodzi pytanie o procedurę. Mianowicie usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości (w tym rolnej) może nastąpić – co do zasady – po uzyskaniu zezwolenia wydanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) na wniosek właściciela nieruchomości (posiadacz może także wnioskować, ale za zgodą właściciela). Przepisów dotyczących zezwolenia nie stosuje się do m.in. drzew lub krzewów, które rosną na nieruchomościach stanowiących własność osób fizycznych i są usuwane na cele niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

38 II OSK 1088/10, Legalis nr 389490.

39 II OSK 1088/10, Legalis nr 389490.

40 II SA/BK 374/12, Legalis nr 793591.

W aspekcie tego wyłączenia konieczna jest odpowiedź na pytanie, czy działalność rolnicza jest działalnością gospodarczą. W przypadku działalności rolniczej w zakresie stosowania ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁴¹ występują bowiem pewne odrębności. Chodzi o art. 3 tego aktu prawnego, który stanowi, że przepisów ustawy nie stosuje się do m.in. działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego. Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 29 sierpnia 2007 r.⁴² orzekł, że „działalność wytwórcza w rolnictwie (prowadzenie gospodarstwa rolnego) jest działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, jednakże do tej działalności nie stosuje się pozostałych jej przepisów. Wyłączenie stosowania ustawy odnosi się przede wszystkim do rolników prowadzących gospodarstwo rolne”.

W uzasadnieniu powyższego orzeczenia Sąd Najwyższy podkreślił, że działalność gospodarczą przepis ten charakteryzuje jako zarobkową oraz wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły. Cechy te wypełnia prowadzenie gospodarstwa rolnego. Czynienie zatem różnicy pomiędzy prowadzeniem gospodarstwa rolnego a inną działalnością zawodową, skoro obie charakteryzują się tymi samymi cechami (zarobkowa, zorganizowana i ciągła), nie ma uzasadnienia z uwagi na art. 3 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Sąd podkreślił, że przewidziane w art. 3 tej ustawy wyłączenie nie może zatem prowadzić do wniosku, iż działalność wytwórcza w rolnictwie nie jest działalnością gospodarczą, o której mowa w art. 2 tej ustawy, a jedynie, że działalność ta nie podlega reżimowi ustawy o swobodzie działalności gospodarczej.

SN słusznie zwrócił uwagę, że sposób ujęcia przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej polegający na tym, że najpierw w art. 2 określa się, co jest działalnością gospodarczą, a następnie w art. 3 stanowi się, iż przepisów tej ustawy nie stosuje się do działalności wymienionej w tym artykule, wyraźnie wskazuje, że działalność wytwórcza w rolnictwie (prowadzenie gospodarstwa rolnego) jest działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 2 tej ustawy, jednakże do tej działalności nie stosuje się pozostałych jej przepisów⁴³. Ten słuszny skądinąd wyrok SN należy opatrzyć jednak jednym zastrzeżeniem⁴⁴.

Działalność rolnicza jest działalnością gospodarczą wtedy, gdy jest ukierunkowana na zbyt, czyli na cele zarobkowe. Natomiast istnieją jeszcze przypadki, kiedy produkty rolne uzyskane w wyniku uprawy roślin czy hodowli zwierząt (będące efektem działalności rolniczej) nie są zbywane, ale wykorzystywane na cele własne

41 Dz.U. z 2016 r. poz. 1829 ze zm.

42 II OSK 1618/06, Lex nr 364703.

43 Wyrok NSA w Warszawie z dnia 29 sierpnia 2007 r., II OSK 1618/06, Lex nr 364703.

44 Zob. A. Suchoń, Prawna koncepcja spółdzielni rolniczych, Poznań 2016, s. 164 i nn.

i rodziny. Wtedy działalność rolnicza nie jest działalnością gospodarczą. W wyroku z dnia 25 kwietnia 2013 r. SN orzekł, że zarobkowy charakter stanowi podstawową, konstytutywną cechę działalności gospodarczej. Świadczenie usługi samemu sobie nie ma charakteru zarobkowego⁴⁵. Należy jednak podkreślić, że ustawodawca nie precyzuje, co należy rozumieć pod pojęciem działalności zarobkowej. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do wyroku z dnia 4 listopada 2014 r.⁴⁶ stwierdził, że „w judykaturze i piśmiennictwie przyjmuje się zgodnie, że działalność jest zarobkowa, jeżeli jest prowadzona w celu osiągnięcia dochodu (zarobku), rozumianego jako nadwyżka przychodów nad poniesionymi kosztami”. Sąd także podkreślił, że z zarobkowym charakterem działalności wiąże się uczestnictwo w obrocie gospodarczym. Wymaganie to spełnione jest wówczas, gdy działalność gospodarcza realizowana jest przez odpłatne (ekwiwalentne) świadczenia wzajemne spełniane w ramach obrotu gospodarczego⁴⁷. Znaczenie ma subiektywne przekonanie danego podmiotu, że wykonywanie określonej działalności prowadzi do osiągnięcia zarobku⁴⁸. Co istotne, przynoszenie strat (zarówno przejściowo, jak i w dłuższych okresach) nie pozbawia działalności statusu gospodarczej⁴⁹. Cechy działalności gospodarczej należy wyraźnie odróżnić od dochodowości działalności gospodarczej⁵⁰. Co więcej, także działanie bez zamiaru osiągnięcia zysku, a jedynie dla uzyskania wpływów na pokrycie prowadzonej działalności, nie pozbawia automatycznie prowadzonej działalności charakteru gospodarczego. Tak orzekł Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 października 2014 r.⁵¹

Jak słusznie zatem podkreślił R. Budzinowski, zasadne jest twierdzenie, że prowadzenie działalności rolniczej może być traktowane jako szczególnie rodzaj działalności gospodarczej, a samo gospodarstwo rolne może być uznane za szczególnie rodzaj przedsiębiorstwa⁵². Również w opinii M. Waligórskiego⁵³ działalność rolnicza może być kwalifikowana jako działalność gospodarcza, jeśli ma charakter zarobkowy. Jest to ponadto działalność wytwórcza, która zdaniem tego autora niejako

45 I UK 604/12, Legalis nr 737258.

46 I UK 103/14, Lex nr 1544222.

47 I UK 103/14, Lex nr 1544222.

48 A. Rzetecka-Gil, *Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne*, Warszawa 2009, s. 80; M. Sieradzka, M. Zdyb, *Komentarz do art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej*, SIP Lex 2013, zob. też M. Etel, *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012, s. 179 i n.

49 Zob. uchwała SN z 30 listopada 1992 r., III CZP 134/92, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna” 1993, nr 5, poz. 79.

50 A. Wasilewski, *Pojęcie działalności gospodarczej na gruncie prawa polskiego. Dylemat interpretacyjny*, (w:) *Gospodarka – Administracja – Samorząd terytorialny. Praca poświęcona 45-leciu pracy twórczej Profesor Teresy Rabskiej*, (red.) H. Olszewski, B. Popowska, Poznań 1997, s. 543.

51 V CSK 630/13, Lex nr 1509115. Tak też uzasadnienia: uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 18 czerwca 1991 r., III CZP 40/91, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna/Pracy” 1992, nr 2, poz. 17, z. 6 grudnia 1991 r. III CZP 117/91, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna/Pracy” 1992, z. 5, poz. 65.

52 R. Budzinowski, *Gospodarstwo rolne i przedsiębiorstwo rolne*, (w:) *Prawo rolne*, P. Czechowski (red.), Warszawa 2011, s. 114, także *Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008, s. 194 i n.

53 Tak: M.A. Waligórski, *Działalność gospodarcza w ujęciu prawa administracyjnego*, Poznań 2006, s. 25 i n.

z natury rzeczy wykonywana jest w sposób zorganizowany i ciągły. Także B. Jeżyńska uznała, że na gruncie prawa publicznego cechy działalności rolniczej nie stoją na przeszkodzie zakwalifikowaniu jej do działalności gospodarczej⁵⁴.

Reasumując, stwierdzić należy, że jeżeli właściciel gruntów rolnych prowadzi na nich działalność rolniczą w celach zarobkowych, czyli działalność gospodarczą, to wtedy w przypadku usuwania drzew i krzewów z terenu nieruchomości niezbędne jest zezwolenie. Natomiast w przypadku drzew i krzewów posadzonych na gruntach rolnych, na których prowadzona jest działalność rolnicza na potrzeby własne i rodziny, zezwolenie nie jest potrzebne. W takim bowiem przypadku działalność rolnicza (brak celów zarobkowych) nie jest działalnością gospodarczą. Jednocześnie należy zaznaczyć, że znowelizowana ustawa stanowi (art. 83f ust. 4), iż właściciel nieruchomości jest jednak obowiązany dokonać zgłoszenia do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) zamiaru usunięcia drzewa, jeżeli obwód pnia drzewa mierzonego na wysokości 5 cm przekracza: 1) 80 cm – w przypadku topoli, wierzb, klonu jesionolistnego oraz klonu srebrzystego; 2) 65 cm – w przypadku kasztanowca zwyczajnego, robinii akacyjowej oraz platanu klonolistnego; 3) 50 cm – w przypadku pozostałych gatunków drzew.

Ustawa o ochronie przyrody wprowadza zwolnienie nawiązujące bezpośrednio do działalności rolniczej. Przepisów dotyczących zezwolenia nie stosuje się mianowicie do m.in. drzew lub krzewów usuwanych w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego; drzew lub krzewów na plantacjach. Producenci rolni mogą także skorzystać z innych, ogólnych zwolnień. Obowiązek uzyskania zezwolenia nie dotyczy np. drzew, których obwód pnia na wysokości 5 cm nie przekracza: a) 80 cm – w przypadku topoli, wierzb, klonu jesionolistnego oraz klonu srebrzystego, b) 65 cm – w przypadku kasztanowca zwyczajnego, robinii akacyjowej oraz platanu klonolistnego, c) 50 cm – w przypadku pozostałych gatunków drzew; drzew lub krzewów owocowych, z wyłączeniem rosnących na terenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub na terenach zieleni⁵⁵.

Od braku konieczności uzyskania zgody na usunięcie drzew i krzewów odróżnić należy zwolnienie od opłat. W takiej sytuacji niezbędne jest złożenie wniosku o wydanie zezwolenia, ale nie łączy się to z kosztami. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 1 lipca 2009 r. uznał, że: „Stan żywotności drzewa (drzewo obumarło lub nie rokuje szansy na przeżycie, z przyczyn niezależnych od posiadacza nieruchomości) nie zwalnia posiadacza nieruchomości, na której owo drzewo się znajduje od uzyskania zezwolenia na jego usunięcie, może jedynie stanowić podstawę do niepobierania opłaty za jego usunięcie”⁵⁶. Art. 86 ust. 1

54 Tak: B. Jeżyńska, Producent rolny jako przedsiębiorca, Lublin 2008, s. 104 i n.

55 Zob. szerzej J. Goździewicz-Biechońska, Usuwanie drzew i krzewów w związku z działalnością rolniczą. Aspekty prawne, „Przegląd Prawa Rolnego” 2017, nr 1, s. 111 i nn.

56 IV SA/Wa 110/09, Lex nr 553459.

omawianej ustawy stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie np. drzew lub krzewów, które obumarły lub nie roszą szanse na przeżycie, z przyczyn niezależnych od posiadacza nieruchomości; topoli o obwodzie pnia mierzonym na wysokości 130 cm wynoszącym powyżej 100 cm, nienależących do gatunków rodzimych, jeżeli zostaną zastąpione w najbliższym sezonie wegetacyjnym drzewami innych gatunków.

4. Inne regulacje poruszające problematykę drzew na terenie gospodarstw rolnych

Warto także nawiązać do innych regulacji prawnych, jakie poruszają zagadnienie drzew na gruntach rolnych. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020⁵⁷ w art. 11 ust. 5 stanowi, że w przypadku gdy na działce rolnej występują drzewa, płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna może być przyznana do gruntu, jeżeli: 1) występujące na tym gruncie drzewa są rozrzucone, a liczba tych drzew na hektar tego gruntu nie przekracza 100, 2) na tym gruncie można prowadzić działalność rolniczą w podobny sposób, jak na gruncie o takiej samej powierzchni, na którym drzewa nie występują.

Odnotować należy także regulacje prawne dotyczące drzew zawarte w kodeksie cywilnym, mające wpływ na prawa i obowiązki producenta rolnego. Przykładem są te dotyczące użytkowania przez rolnicze spółdzielnie produkcyjne. Artykuł 279 kodeksu cywilnego określa, że budynki i inne urządzenia wzniesione przez rolniczą spółdzielnię produkcyjną na gruncie stanowiącym wkład gruntowy stają się jej własnością. To samo dotyczy drzew i innych roślin zasadzonych lub zasianych przez spółdzielnię. Artykuł 279 kc. zawiera przykład odstępstwa od zasady *superficies solo cedit*. Z przepisu wynika, że budynki i inne urządzenia trwale z gruntem związane, a także drzewa nie należą do części składowych gruntu. W razie wygaśnięcia użytkowania gruntu drzewa i inne rośliny zasadzone lub zasiane przez spółdzielnię stają się własnością właściciela gruntu, a zatem częścią składową gruntu. Kodeks cywilny nie wskazuje, że właściciel musi uiszczać jakieś opłaty za drzewa i krzewy zasiane przez spółdzielnię.

W przypadku, gdy w skład gospodarstwa rolnego prócz gruntów rolnych wchodzi także lasy, producent rolny zobligowany jest do uiszczania podatku leśnego. Podstawę opodatkowania podatkiem leśnym stanowi powierzchnia lasu, wyrażona w hektarach, wynikająca z ewidencji gruntów i budynków. Jednocześnie ustawodawca wprowadza zwolnienia od tego podatku, np. lasy z drzewostanem w wieku

57 Dz.U. z 2015 r. poz. 415.

do 40 lat; lasy wpisane indywidualnie do rejestru zabytków czy użytki ekologiczne. Poza tym rada gminy, w drodze uchwały, może wprowadzić inne zwolnienia przedmiotowe, z uwzględnieniem przepisów dotyczących pomocy publicznej.

Odnutować należy także inne ustawy podatkowe nawiązujące do problematyki drzew w gospodarstwie rolnym. Przykładowo, ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych⁵⁸ w art. 9 stanowi, że zwalnia się od podatku następujące czynności: sprzedaż własności gruntów, stanowiących gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, wraz z będącymi ich częścią składową drzewami i innymi roślinami, pod warunkiem, że zostały spełnione wskazane w ustawie przesłanki. W zakresie tego zwolnienia należy zauważyć, że częściami składowymi są również budynki i budowle, ale ustawodawca objął zwolnieniem tylko i wyłącznie drzewa i inne rośliny. Podobnie skonstruowane zwolnienie występuje w ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn⁵⁹. Artykuł 4 stanowi, że zwalnia się od podatku: nabycie własności gruntów, stanowiących gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym wraz z będącymi ich częścią składową drzewami i innymi roślinami pod warunkiem, że zostały spełnione wskazane w ustawie przesłanki.

5. Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania pozwalają na wysunięcie następujących wniosków.

W przypadku, gdy w skład gospodarstwa rolnego wchodziły grunty rolne z drzewami czy grunty leśne, producenci rolni mają dodatkowe obowiązki wynikające m.in. z ustawy o lasach, ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, ustawy o ochronie przyrody. Składniki gospodarstwa rolnego wpływają zatem na sytuację prawną producenta rolnego. Z uwagi na duże znaczenie lasów i drzew w zakresie ochrony środowiska, własność takich gruntów łączy się z obowiązkami dla producenta rolnego, ale przynosi też korzyści. Przede wszystkim chodzi o cele środowiskowe, a także możliwość, przykładowo, pozyskiwania przez producentów rolnych pożytków z lasu (np. grzybów, jagód i innych), drewna, wykorzystywania lasów na cele agroturystyki. Udział w programach dotyczących zalesienia to możliwość uzyskania dodatkowych środków finansowych. Obejmuje ono nie tylko premię na zalesianie, ale także pielęgnacyjną oraz zalesieniową. Oczywiście uzyskanie pieniędzy łączy się z koniecznością spełnienia wielu dodatkowych obowiązków, m.in. przygotowania i realizacji planu zalesiania, przekwalifikowania gruntu rolnego w grunty leśne i podejmowania odpowiednich działań pielęgnacyjnych. Ich nieprzezwyciężenie łączy się z sankcjami finansowymi.

58 Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1150 ze zm.

59 Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 833 ze zm.

Obowiązki związane z gruntami leśnymi dla producenta rolnego wynikają również z ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Główne przesłanie tego aktu prawnego odnosi się do ich ochrony jakościowej i ilościowej (np. zasady związane ze zmianą przeznaczenia i wyłączenia gruntów leśnych z produkcji). Ustawodawca wprowadza jednocześnie instrumenty wsparcia finansowego, związane z obowiązkowym zadrzewieniem lub zakrzewieniem gruntów. Chodzi o odszkodowanie za szkody wynikające ze zmniejszenia produkcji roślinnej.

Z kolei w przypadku pojedynczych drzew i krzewów na gruntach rolnych obowiązki wynikają przede wszystkim z ustawy o ochronie przyrody i łączą się m.in. z uzyskaniem zezwolenia na ich usunięcie. W tym zakresie powstał problem relacji działalności rolniczej i gospodarczej. Działalność rolnicza prowadzona w celach zarobkowych jest uznawana za gospodarczą i wtedy niezbędne jest zezwolenie. W przypadku przepisów dotyczących usuwania drzew i krzewów ustawodawca uwzględnia specyfikę działalności rolniczej, ale tylko w niewielkim zakresie. Przykładowo, bez konieczności uzyskiwania zezwolenia drzewa lub krzewy usuwane są w celu przywrócenia gruntów nieużytkowanych do użytkowania rolniczego, a także drzewa lub krzewy na plantacjach. Problematyka lasów i drzew na gruntach rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego poruszona została również w ustawach podatkowych, co ma wpływ na sytuację finansową producenta rolnego. Odnotować należy zwolnienia od podatku leśnego czy podatku od czynności cywilnoprawnych.

Podsumowując stwierdzić należy, że ustawodawca stara się wspierać z jednej strony ochronę środowiska (np. powiększanie powierzchni lasów, ochrona ilościowa i jakościowa gruntów leśnych), z drugiej zaś rozwijać aktywność producenta rolnego w tym zakresie właśnie poprzez instrumenty finansowe (środki finansowe związane z zalesieniem gruntów rolnych, zwolnienia z podatku, odszkodowanie za obowiązkowe zadrzewienie lub zakrzewienie gruntów). Na koniec warto dodać, że definicje działalności rolniczej w systemie polskim nie obejmują z reguły gospodarki leśnej⁶⁰. Inaczej jest w systemie włoskim. Mianowicie w świetle włoskiego kodeksu cywilnego, działalnościami zasadniczo rolniczymi są: uprawa gruntu, leśnictwo i hodowla zwierząt, przez które „rozumie się działalności skierowane na pieczę i rozwój cyklu biologicznego lub jednego koniecznego etapu tego cyklu, o charakterze roślinnym lub zwierzęcym, które wykorzystują lub mogą wykorzystywać grunt, las lub wody słodkie, słonawe i morskie” (art. 2135 wł.kc.)⁶¹. Leśnictwo w prawie włoskim uważane jest za trzecią działalność zasadniczo rolniczą⁶². Zasadny jest po-

60 W świetle ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług pod pojęciem działalności rolniczej rozumie się produkcję roślinną i zwierzęcą, (...) oraz sprzedaż produktów gospodarki leśnej i łowieckiej, z wyjątkiem drewna okrągłego z drzew tropikalnych (PKWiU 02.20.13.0) oraz bambusa (PKWiU ex 01.29.30.0), a także świadczenie usług rolniczych.

61 Zob. szerzej L. Paoloni, *L'attività agricola di produzione energetica*, (w:) *Trattato di diritto agrario*, L. Costato, A. Germanò, E. Rook Basile (red.), Milano 2012, tom II, rozdz. VII, pkt 9, s. 239 i n.

62 Tamże. Zob. szerzej na temat szerokiego pojęcia działalności rolniczej w prawie włoskim np. A. Kapała, *Agroturystyka jako działalność rolnicza w prawie włoskim*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 2, s. 203 i nn.

stulat *de lege ferenda* poszerzenia wszystkich polskich definicji działalności rolniczej także o gospodarkę leśną (leśnictwo), w przypadku gdy w skład gospodarstwa rolnego wchodziły grunty leśne.

LEGAL PROBLEMS OF AGRICULTURAL LAND WITH TREES AND FOREST LAND
AS COMPONENTS OF A FARM

Keywords: forest land, forest, farm, afforestation of agricultural land, permission to remove trees

The purpose of the article is to indicate and assess the impact of the legal regulations specifying the rights and obligations of the owner of agricultural land with trees and forest land included in the farm in the context of the activity conducted on that farm and environmental protection. The issues in question are wide, therefore the article focuses primarily on the afforestation of agricultural lands. It presents the evolution of legal regulations and the rights and obligations of agricultural producers who have afforested, including the maintenance of forests. The paper refers also to the law on the protection of agricultural and forest lands. Additionally, the paper discusses the permission to remove trees from the farmland and selected regulations concerning the subject of trees in the farms in the civil code and tax laws. In the conclusions the author states that the legislator tries to support, on the one hand, the protection of the environment (e.g. enlarging the forest area, quantitative and qualitative protection of forest land) and, on the other hand, the activity of an agricultural producer in this area by means of financial instruments (financial means related to afforestation of agricultural land, tax exemptions, compensation for obligatory afforestation or shrub planting).

Bibliografia:

- Bieluk J., Leśkiewicz K., Komentarz do ustawy o lasach, Warszawa 2017.
- Bieluk J., Łobos-Kotowska D., Komentarz do ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, Warszawa 2015.
- Budzinowski R., *Gospodarstwo rolne i przedsiębiorstwo rolne*, (w:) Prawo rolne, P. Czechowski (red.), Warszawa 2011.
- Budzinowski R., *Problemy ogólne prawa rolnego. Przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008.
- Etel M., *Pojęcie przedsiębiorcy w prawie polskim i prawie Unii Europejskiej oraz orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2012.
- Goździewicz-Biechońska J., *Usuwanie drzew i krzewów w związku z działalnością rolniczą. Aspekty prawne*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2017, nr 1.
- Górny M., *Rola zadrzewień w krajobrazie rolniczym*, (w:) U. Sołtysiak (red.), *Rolnictwo ekologiczne. Od teorii do praktyki*, Warszawa 1993.
- Flick G.M., *Z prawnej ochrony lasów we Włoszech*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2014, nr 1.
- Jeżyńska B., *Producent rolny jako przedsiębiorca*, Lublin 2008.

- Kapała A., Agroturystyka jako działalność rolnicza w prawie włoskim, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 2.
- Kociński C., Postępowanie przy przekwalifikowaniu gruntu rolnego na leśny, „Nowe Zeszyty Samorządowe” 2010, nr 5.
- Pakuła J., Wybrane problemy prawa leśnego, w: Wybrane problemy prawa leśnego, Warszawa 2011, Lex/el.
- Paoloni L., L’attività agricola di produzione energetica, (w:) Trattato di diritto agrario, L. Costato, A. Germano, E. Rook Basile (red.), Milano 2012.
- Radecki W., Ustawa o lasach. Komentarz, Warszawa 2009.
- Rakoczy B., Ustawa o lasach. Komentarz, Warszawa 2011.
- Rakoczy B., Wprowadzenie do prawa leśnego, (w:) B. Rakoczy (red.), Wybrane problemy prawa leśnego, Warszawa 2011.
- Rzetecka-Gil A., Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, Warszawa 2009.
- Sieradzka M., Zdyb M., Komentarz do art. 2, 3 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, SIP Lex 2013.
- Stec R., Gospodarka leśna w Polsce – uwarunkowania prawno – organizacyjne, (w:) Prawo rolne, (red.) P. Czechowski, Warszawa 2015.
- Suchoń A., Prawna koncepcja spółdzielni rolniczych, Poznań 2016.
- Tomkiewicz E., Zalesianie gruntów rolnych w prawie wspólnotowym, „Przegląd Prawa Europejskiego” 1999, nr 1.
- Waligórski M.A., Działalność gospodarcza w ujęciu prawa administracyjnego, Poznań 2006.
- Wasilewski A., Pojęcie działalności gospodarczej na gruncie prawa polskiego. Dylemat interpretacyjny, (w:) Gospodarka – Administracja – Samorząd terytorialny. Praca poświęcona 45-leciu pracy twórczej Profesor Teresy Rabskiej, H. Olszewski, B. Popowska (red.), Poznań 1997.
- Wierzbowski B. Prawo leśne, (w:) Prawo rolne, A. Stelmachowski (red.), Warszawa 2005.
- Zalewski M., Grunty leśne jako składnik gospodarstwa rolnego, „Studia Iuridica Toruniensia” 2009, nr 1.
- Zalewski M., Zalesienie gruntu rolnego. Aspekty prawne, „Prawo i Środowisko” 2000, Nr 2.